

„NEZEMŘU, ALE BUDU ŽÍT“ (ŽALM 118)

Žalm 118 – velikonoční hymnus

I

Je velmi působivé, jak se Ježíš v Matoušově evangeliu loučí se svým veřejným působením, aby své poslední dny věnoval jen svým učedníkům. Tehdy, v úterý pašijového týdne, pronáší před shromážděným davem tato slova: „Říkám vám, že mě neuzříte od nynějška až do chvíle, kdy řeknete: `Požehnaný, který přichází ve jménu Hospodinově.`“ (Mt 23,29).

Končí tedy jeho působení ve viditelném pozemském těle, jež bylo všem na očích. „Pozemskými očima již mne neuzříte“; ale jako Zmrtvýchvstalý bude přicházet k lidem jinak a bude s nimi pobývat na jiný způsob. Aby ho lidé dokázali v této nové podobě vnímat, budou potřebovat nové, smysly nespoutané zřízení: „Neuzříte mne od nynějška až do chvíle, kdy řeknete: `Požehnaný, který přichází`“ "Než řeknete" znamená, "až tuto modlitbu a uvítací pozdrav přicházejícímu nebudete s to vyslovit nejen svými rty, ale celým svým lidským bytím, uschopní vás uzříť, jak k vám přicházím v nadsmyslové podobě." Odkud vlastně pochází toto svaté pozdravení, jež připravuje lidskou duši a otevírá ji přichozícímu? Ze starozákonního žalmu¹, jehož vztažitost vůči budoucímu Mesiáši byla za dob Kristových velice silně vnímána.

A také tato slova zazněla na květnou neděli, kdy jásající zástupy těmito úvodními slovy žalmu 118 vítaly přicházejícího vykupitele. Jakoby v oné historické chvíli byly jaty nejasným tušením její velikosti a určitou propůjčenou jasnovidností, zanotovaly tehdy zástupy: „Požehnaný ten, jenž přichází ve jménu Hospodinově. Hosana na výsostech.“

Nedokázaly si však tuto jasnovidnost uchovat i v následujících dnech – na Velký Pátek se "Hosana" proměnilo v "Ukřižuj". a když Kristus při svém loučení se světem odkazuje lidem právě toto slovo, jako by jim chtěl říci: „Až dokážete tento svatý pozdrav vyslovit při plném vědomí a z celé duše, stane se vám klíčem k nazírání mé nadsmyslové podstaty.“²

Nabízí se nyní upřít náš pohled na celý onen žalm, z něhož pochází takový převýznamný text. Jak se do něj začteme, hned se nás zmocní slavnostní spád jeho rytmu. Starozákonníci v něm spatřují jakousi sváteční liturgii, rozdělenou mezi různé zpěváky a chóry. to, co je předmětem slavení, je boží vykupitelský čin, a ten se zde slavnostně oslavuje. Žalm začíná.¹

*Chvalo zpěv a vyznání Pánu!
Protože je dobrý,
protože po věčné okruhy věků jeho milost.*

*Nechť tak řekne Izrael:
Protože po věčné okruhy věků jeho milost!*

*Nechť tak řekne dům Áronův:
Protože po věčné okruhy věků jeho milost!*

*Nechť tak praví vše, co s úctou vyzývá Pána:
Protože po věčné okruhy věků jeho milost!²*

Luther překládá první přívlastek boží v tomto žalmu jakožto "freundlich" tedy přátelský, milostivý, leč v originále je monumentální a přitom ve své prostotě nezměrné slovo "dobrý"; a to má zde být tou poslední výpovědí o boží bytosti. Je to přesně ono slovo, jež unikne z úst bohatému mládenci z evangelia, když se na Ježíše obrací s oslovením "dobrý mistře". A je zastaven otázkou: „Proč mě nazýváš dobrým?“ Z-vážil plně onen mládenec zlatodějnou plnost onoho slova? „Nikdo není dobrý,

1 Vzhledem ke značné specifčnosti autorova překladu převádím text žalmu z německého překladu autorova. Aby však čtenář nebyl zcela uveden v omyl uvádím vždy na příslušných místech současný *textus receptus* (dle ČEP) v poznámce pod čarou. – pozn. překl.

2 1 Chválu vzdejte Hospodinu, protože je dobrý, jeho milosrdenství je věčné! 2 Ať vyzná Izrael: Jeho milosrdenství je věčné! 3 Ať vyzná Áronův dům: Jeho milosrdenství je věčné! 4 Ať vyznají ti, kteří se bojí Hospodina: Jeho milosrdenství je věčné! - text dle ČEP

leč Bůh sám." A on přece přese vše měl Ježíše jen za jednoho z učitelů, za určitého rabbiho. Slovo, jež náleží božství samému by byl mohl použit, jen kdyby byl skutečně nahlédl v propast božství vyvěrající v bytosti Kristově. – a právě v tomto vznešeném prvotním významu, v němž je vyhrazeno samému božství, zaznívá toto slovo na začátku našeho žalmu.

Vyznání a chvála boží dobroty sleduje svou cestičku od "já" k "my". Chce být potvrzeno a posíleno hlasem společenství Tak se rozeznává ve třech různých sborech. Nejprve je k chvále vyzván "Izrael", po něm "dům Áronův", tedy kněžstvo, nakonec všichni "kdo s úctou vzývají Pána", veliká, neviditelná církev, veškerých zbožných.

II

Dále vzpomíná žalmista na přestálé soužení, z něhož jej vysvobodila ruka boží. *V úzkosti volal jsem k Pánu.* Úzkost znamená být "v úzkých". Je to třeba obraz soutěsky, v níž člověk prožívá její zužování a přibližování skalních stěn jako velikou tíseň. A z takového úzkostného zážitku se vzpíná k Bohu ono volání o pomoc. Naše duše kdysi sestoupila z širých dálav dálných světů. A teď se nachází ve skalní soutěsce pozemského bytí, sužována egoismem životem v těle a ve hmotě.

V Lutherově pojetí se zcela ztrácí, že v řeči obrazů odpovídá "úžině" jako její protipól "šíře". Božská útěcha přichází sužované duši z "širých dálav". To je základní tónina veškerého náboženství: duše volající k Bohu v pozemské úzkosti – a božství odpovídající ze zářivého nebe.

A na tento vánek přicházející z dálav božství odpovídá zvolání: „Pán je se mnou!“ V původním textu je to dokonce jen samotné jméno boží spolu s dativem – "mně". „Pán – mně!“ Dativ – pád oduševnělého dávání zde vystupuje ve své prapodobě. Opakuje se to dokonce ještě jednou: „Pán – mně!“

Kdo jednou zakusil tuto boží přichylnost, nemá se již čeho bát. Jeho nepřátelé mu nemohou ublížit. "Mé oko s potěšením shlédne na mé nepřátele" (liturgický překlad) zní vpravdě "starozákonně". Ve skutečnosti text říká pouze: A pohlédnu na své nepřátele. Nemusíme to chápat jako pomstychtivý pohled plný zášti. Jenom pohled. Z křesťanského pohledu můžeme tomuto starozákonnímu obratu propůjčit takový smysl, že pohled člověka, jehož duše je proniknuta Kristem bude v budoucnu odzbrojovat nepřátele.

A proto ona přemáhající důvěra v božství oproti veškerému klamavému spoléhání třeba na slabého pozemského člověka, nebo na "mocné".

*Z úzkosti jsem volal k Pánu.
- a on mi ze své šíře odpověděl.*

*Pán je pro mne! Ke mně se sklání.
mně jeho pomoc.*

*Hledím na protivníky mé;
však dobré je v Pána důvěřovat,
lepší než v pozemského člověka.*

*Dobré je v Pána důvěřovat,
lepší než věřit mocným.*

III

A ještě jeden záchvěv úzkosti: Útočníci, "pohané" – čili přeloženo ze starozákonního jazyka -odpůrčí mocnosti. A třikrát nad nimi zajásá triumf: - *ve jménu Páně, jsem je zničil.* To je zážitek, který vrcholí v křesťanství a konkrétní podoby nabývá ve slovech vyslovovaných při udílení svátosti oltářní: moc odpůrce je s nás snata, skryjeme-li se ve jméno Kristovo. A toto jméno není jen pára a dým, ale znamená plně si uvědomenou podstatu božství. Mocnostem, které se znovu a znovu snaží člověka přimět k pádu, je k takto do svatého jména skrytému člověku přístup odepřen.

*Protivníci všichni mne obklíčili -
ve jménu Páně
jsem je rozprášil.*

*Obklíčili, obklíčili mne!
Však ve jménu Páně
jsem je rozprášil.
Jako roj vos mne obklíčili
a jako hltavý oheň v křoví -
ve jménu Páně
jsem je rozprášil.*

*Stále a stále mne podrážejí, abych padl -
Pán však mi pomáhá. (v. 10-13)*

IV

A zase propuká jáсот. *Zpívejte s radostí...* "Tak mocné radostné pohnutí duše pojme pouze zpěv. *Pravice Pánova vítězí.* Pravice je šifra pro jednání a starozákonní motiv spásného zásahu božího se tak naplňuje až jedinečným činem božím na Golgotě, kterým byla přemožena smrt. Žalm 118 tedy dochází svého naplnění právě jako velikonoční hymnus.

Už v samotném žalmu máme jakoby předurčeno, že se jím stane. V sedmnáctém verši zaznívá to nejposvátnější sdělení: *Nezemřu, ale ožiji.* Tak se žalm dotýká velikého tajemství života a smrti s jistotou toho, že člověk patří na stranu života, že je určen pro věčnost a nakonec k životu dospěje.

A nebude v tomto životě věčnosti žít sám pro sebe, ale bude nástrojem božím k dalšímu zjevení jeho bytosti. "Vyprávět o božích činech", k tomu nejsou ani ústa potřeba. – Je to totiž zvěstování toho, co učinil Bůh. A důkazem tohoto činu je znovu povstávající, vzkříšené lidství.

Žalmista však dobře ví, že není ještě u cíle. Ještě musí přijít zkoušky a dlouhá čekání. *Bůh mě tříbí...* Ale tyto bolestné osudy jsou už jen popudem k probuzení a pročištění a ke službě vyššímu životu.

*Jásot spásy ve stanech spravedlivých
Pravice Pánova mocně zasáhla.*

*Pravice Pánova je vyvýšená
Pravice Pánova mocně zasáhla*

Nezemřu – žít budu
*a zvěstovat boží činy.
Zkouškami mě Pán zkouší,
ale smrti mne nevydá!*

V

Pronikavá velikonoční jistota – (sekvence obrazů je velmi dokonale organická) – jaký může mít následek? Otevření bran. Zavřené brány se otevírají.

Pokud se na žalm podíváme skrze jeho historické dobové pozadí, samozřejmě je možné uvažovat o tom, že v tento okamžik dospěla slavnostní sváteční liturgie do bodu, kdy jásající zástup v procesí dorazil ke chrámu a žádal si do něj vstoupit. *Otevřete mi brány spravedlnosti!* Ale tím se smysl těchto slov nevyčerpává. Už výraz "brány spravedlnosti" nám ukazuje, že chrámové dveře jsou zde obrazem a podobenství ještě vyšších bran. Vyšší světy se otevírají.

Spravedlnost není totiž nějaká samolibá slušnost. Mluvíme občas, že něco je *právo* té určité věci, tedy jí přiměřené. *Pravé* je tedy to, co zapadá do stavby jako řádně otesaný kámen s pravouhlými hranami, na němž je možno dále stavět. *Spravedlivé* je to, co se nikdy neuchýlí, nikdy nenaruší

světovou harmonii. Proto branami procházejí jenom *spravedliví*. A z *brány spravedlnosti* je tak *brána boží*. Veškerý světový soulad nakonec pochází ze samotného Krista.

Ovšem také nemůžeme přehlédnout, jak hned po spravedlnosti a spravedlivých se mluví o pokoře. Spravedliví, jimž se otevírají ony brány, by nebyli dosáhli takového sjednocení s Bohem, kdyby nebyli schopni pokory.

*Otevřete mi brány spravedlnosti!
Projdu jimi, abych Pána chválil.*

*Toto je brána Hospodinova
spravedliví jí procházejí.*

*Velebím tebe, jenž jsi mne pokořil,
a stal se mi spásou.*

VI

A pak již přichází onen záhadný obraz *kamene*, který stavitelé zavrhli, ale stal se kamenem nárožním. Bůh sám ve svém Mesiáši je příkladem pokory. Můžeme z něj vytušit, že Mesiáš se při svém příchodu nechopí bezprostředně vlády, ale zahálí se pláštěm poníženosti a že nebude poznán, ale odvržen. To vše z lásky k naší svobodě. O svatém týdnu, v úterý, pronáší sám Ježíš toto slovo a cituje tento žalm dodatkem k temnému podobenství o zlých vinařích, kteří připravili o život milovaného syna pána vinice. Kristus věděl, že nový chrám vystaví právě jako zvržený a odpravený – svým zmrtvýchvstáním. Prvním sloupem tohoto chrámu bude jeho vzkříšené tělo, jímž započne sám stavbu "nebeského Jeruzaléma", jenž se bude prostírat do šíře a dále. Slovo "úhelném kameni" tak dostává ráz křesťanského mystéria, jež mohou rozpoznat pouze zasvěcení do velikonočního tajemství. *Stalo se to díky Pánu jako div před našima očima.* do takových slov může i dnes křesťanstvo shrnout svůj uctivý podiv nad těmito velikonočními událostmi: velikonoce jsou vskutku div divů.

A tímto divem vstupuje do časnosti věčnost. Sám čas se tím mění. Dostává nádech věčnosti a ten jej natolik poznamenává, že se může úplně rozskočit. V božském prasuvětle zazářil *nový den*, podobně jako kdysi za pradávna první den stvoření. Velikonoční jitra je tímto novým dnem, povstávajícím z božského činu, v němž, v jehož jásavosti se může nadnášet vykoupená duše.

*Kámen, který stavitelé zavrhli,
stal se kamenem nárožním!
Stalo se to díky Pánu,
jako div před našima očima.*

*Hle den – Pán jej učinil;
plesejme radostí, jásejme ve štěstí!*

VII

Tato záře, odlesk pravého slunce, byla i v očích lidu, jenž se shromáždil na květnou neděli. - Její "oktávou" je pak velikonoční neděle. Záře tohoto dne je vedla, aby zanotovali verš: *chvála tomu, jenž přichází ve jménu Páně*. Slovo s tím spojování, *hosanna*, je jedno ze slov jako *amen* nebo *aleluja*, která Nový zákon nepřekládá do řečtiny, ale dává zaznít jejich původnímu zvuku. To slovo znamená: *Tak přeci pomoz!*

Buď pochválen.... Tato slova i s oním dovětkem se stala v latinském překladu součástí mše – *Benedictus, qui venit in nomine domini* - a tak byla zasazena do mnohem širších souvislostí a byla též nejrůznějším způsobem zpracovávána. Brucknerova Mše f-moll ukazuje asi nejlépe, jakou hodnotu může mít tato nálada pro křesťanskou zbožnost.

V žalmu nyní následuje slovo, jež při liturgickém starozákonním procesí bezpochyby pronášeli uvnitř chrámu kněží: *Žehnáme vám z Hospodinova domu*. Z toho se ovšem dá odvodit, že předcházející

výrok, nemusel platit bezprostředně přicházejícímu Mesiáši, leč každému poutníku, jenž v takovém slavnostním průvodu vstupoval do chrámu. I toto bylo obsahem oné formule. Ale jistě si byli i tehdy vědomi, že tato slova skrývají v sobě více: Všichni poutníci, kteří kdy jakkoli slavnostně doputovali do Jeruzalémského chrámu, byli jen před-čůdci toho, jenž má jednou vsutku přijít do svého chrámu: do lidského těla, jehož podobenstvím celý chrám byl. Zbožným Starého zákona, tuším v náznaku, o co jde, se za zástupy poutníků zjevovala podoba velikého přicházejícího Mesiáše, Krista. Když se později dostalo židovství do konfrontace s křesťanstvím, schválně nechalo podobné texty zapadnout. Ale z chování zástupů lidí na Květnou neděli je zřejmé, že tento verš *chvála tomu, jenž přichází ...*, vztahovali na Mesiáše.

A na závěr žalmu přichází ohlédnutí a zpětný pohled na začátek: *Hospodin je Bůh – rozzářil se před námi*. Nám dnešním lidem vystávají při takovém slově zapomenuté obrazy dávných slavností, prožívání a dosvědčování skutečně viděného. Kdysi se lidem při bohoslužbě skutečně otevíraly oči pro zakoušení boží přítomnosti. A tehdy jako vyvrcholení slavnosti následovala *epifánie*, zjevení božstva. Schopnost něco takového zřít postupem času pohasla. Křesťanství ji do jisté míry oživilo, vždyť až dlouho do středověku prožívali někteří křesťané v oltářní svátosti skutečně k nim přicházejícího Krista. A nové síly vědomí takový zážitek zase v budoucnu umožní. Tehdy dojde slovo Starého zákona svého naplnění. *...rozzářil se před námi – Viděli jsme jeho slávu, tak to stojí* v Janově evangeliu. "*Jak jasně nás dnes zdraví Pán*" dává Richard Wagner pronést Titurelovi při grálské slavnosti.

Dále žalm zmiňuje zelené ratolesti, které účastníci slavnosti měli s sebou při svatém reji. I to odkazuje ke květné neděli. Zelenající se pruty jsou na přírodní rovině zvěstováním velkého tajemství toho, jak ze smrti povstává nový život: *Nezemřu – ožiji...*

Ó Pane – hosanna – pomoz mi přeci a zachraň mne!

Pane, popřej zdaru!

*Požehnaný, jenž přichází ve jménu Pána,
dáme vám požehnání z Hospodinova domu.*

*Božství je zde v Hospodinu
a zazářilo nám.*

Dejte se do reje s ratolestmi až po rohy oltáře.

Tys můj Bůh!

*Tobě budu vzdávat chválu,
ty mne naplň božskou silou.*

*Tebe budu vyvyšovat,
vyznání chvály složím Pánu Hospodinu,
protože je dobrý,
protože po věčné okruhy věků jeho milost.*